

เอกสารประกอบการอบรมวิทยากรสันติวิธี

21 – 24 มกราคม 2551

เรียบเรียงโดย เอกพันธ์ ปิณฑาณิช

เอกสารประกอบการอบรมวิทยากรสันติวิธีนี้เขียนขึ้นเพื่อสรุปข้อมูลที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจจะเป็นวิทยากรเพื่ออบรมวิชาทฤษฎีสันติภาพให้กับผู้ที่ปฏิบัติงานหรือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งที่มีความรุนแรงเกิดขึ้นด้วย **ส่วนแรก**ที่เป็นประวัติของสันติศึกษาและหลักทฤษฎีที่สำคัญ จะช่วยให้วิทยากรมีความรู้พื้นฐานที่เพียงพอในการทำการอบรมให้ผู้อื่นได้ **ในส่วนที่สอง**จะเป็นเทคนิควิธีการจัดการบรรยายซึ่งผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยากรแต่ละท่านจะนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับกลุ่มผู้รับการอบรมได้

1. ทฤษฎีสันติภาพ

มีนักวิชาการมากมายหลายท่านได้ทำการศึกษาทฤษฎีสันติภาพไว้อย่างกว้างขวาง แต่ละท่านก็พยายามจะอธิบายความหมายและตีความคำว่า “สันติภาพ” ในแง่มุมที่ต่างกันออกไป แง่มุมของสันติภาพที่น่าสนใจแง่มุมหนึ่งก็คือสันติภาพในมุมมองของสังคมศาสตร์ การวิเคราะห์สภาพของสันติภาพและแนวทางในการทำให้บุคคลในสังคมได้ตระหนักถึงแนวทางและเป้าหมายร่วมกัน อันจะนำไปสู่สังคมที่มีความสงบสุขและสันตินั้นย่อมจะเป็นวิธีที่พึงประสงค์

ทฤษฎีสันติภาพในมุมมองของนักสังคมวิทยาแท้จริงแล้วก็คือการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์และธรรมชาติของสังคมมนุษย์ที่มีความโน้มเอียงไปในการถือถูดกัน พึ่งพากัน พร้อมทั้งจะยอมรับซึ่งกันและกัน รวมถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยปราศจากความรุนแรงในทุกรูปแบบ ซึ่งเราจะเรียกลักษณะของสังคมดังกล่าวมานี้ว่าเป็นสังคมที่มีความสันติสุข

ดังนั้นก่อนที่จะเริ่มการคิดวิเคราะห์องค์ประกอบของสันติภาพเราจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและปรัชญาของทฤษฎีสันติภาพเสียก่อน

ปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

มีนักวิชาการชาวตะวันตกหลายท่านที่พยายามจะอธิบายปรัชญาของทฤษฎีสันติภาพแต่ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงนักวิชาการท่านหนึ่งที่มองสันติภาพในเชิงสร้างสรรค์ ท่านนี้คือ ศาสตราจารย์ วิเซนต์ มาติเนซ กูสมัน (Vicent Martinez Guzman) ผู้ซึ่งนับได้ว่าเป็นนักปรัชญาสันติภาพที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในโลกแห่งวิชาสันติศึกษา

ศาสตราจารย์ วิเซนต์ มาตินีส กุสมัน ได้บรรยายเกี่ยวกับปรัชญาสันติภาพไว้ในหนังสือ “ปรัชญาเพื่อการสร้างสันติภาพ (ที่หลากหลาย)” (Filosofia para hacer las paces) โดยมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับสันติภาพและการพัฒนา โดยเนื้อหาอันจะรวมถึงวิวัฒนาการของสันติศึกษาในโลกตะวันตก ไปจนถึงการเชื่อมโยงการใช้สันติวิธีและการพัฒนาสังคมในบริบทของโลกที่พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา และด้อยพัฒนา

กุสมันให้นิยามของสันติภาพไว้ว่า “สันติภาพนั้นเกิดจากการตื่นตัวของผู้คนในแต่ละชุมชนที่จะสร้างสังคมแห่งสันติสุขในบริบทของแต่ละชุมชนเอง” ในภาษาสเปน คำว่า สันติภาพ (Paz) สามารถใช้ในรูปแบบของพหูพจน์ได้ เพราะฉะนั้นความหมาย ของคำว่า “Paces” นั้นก็คือความหลากหลายของสันติภาพ สันติภาพในหลากหลายบริบท และรูปแบบของสันติภาพที่สร้างขึ้นและดำรงอยู่โดยผู้คนในแต่ละกลุ่มชน

นอกจากนั้น กุสมัน ได้เชื่อมโยงแนวคิดของสันติศึกษาในแง่มุมและมุมมองต่างๆเข้าด้วยกัน แนวคิดทั้งหลายเหล่านี้ กุสมันเชื่อว่าจะเป็นแนวทางที่จะสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมทางสังคมอันสันติสุขตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็กจนถึงระดับชุมชนโลก หลักความคิดทางสันติศึกษาเหล่านี้ ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในการสร้างสรรค์และทำลาย ทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติทางสันติวิธีที่สร้างสรรค์จะช่วยนำพาให้มนุษย์ คิดและทำในสิ่งที่เป็คุณประโยชน์ต่อตนเอง และสิ่งแวดล้อมรอบตัว และคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นก็จะส่งผลให้มีวิวัฒนาการของสันติวัฒนธรรมขึ้นในสังคมมนุษย์

ด้วยแนวคิดเช่นนี้อาจจะกล่าวได้ว่า กุสมันได้รับอิทธิพลทางความคิดด้านปรัชญาสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์จากแนวคิดและปรัชญาของ เอมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ผู้ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นนักปรัชญาที่นิยามความหมายของสันติภาพในเชิงสร้างสรรค์เป็นคนแรกๆ ทฤษฎีสำคัญของนักปรัชญาท่านนี้ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาอ้างอิงในงานเขียนของ กุสมัน คือ “สันติภาพอันสถาพร” (Perpetual Peace) และ “เป้าประสงค์แห่งกฎที่เป็นสากล” (Cosmopolitan intent) ซึ่งแนวปรัชญาทั้งสองนี้ได้ให้นิยามของความสามารถของมนุษย์ในการที่จะทำการใดๆที่จะเป็นคุณแก่ผู้อื่น กิจกรรมใดๆที่ทำโดยบุคคลใดๆก็ตามต่างก็อยู่ภายใต้เจตจำนง และผลแห่งการกระทำที่ผู้อื่นนั้นรับรู้ เข้าใจ และนับว่ากิจกรรมนั้นๆเป็นคุณด้วยจึงจะนับว่ากิจกรรมนั้นๆเป็นคุณธรรม

ในงานเขียนของกุสมัน เขาอ้างอิงนักสันติศึกษาที่โด่งดังท่านหนึ่ง คือ โจฮัน เกาล์ตุง (Johan Galtung) ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสันติศึกษายุคใหม่ ดังนั้นผู้เขียนจึงนำแนวคิดของนักสันติศึกษาท่านนี้ มาอธิบายพอสังเขป โดยบทความนี้ได้สรุปความจากหนังสือของ เกาล์ตุงที่โด่งดังเล่มหนึ่งคือ “สันติภาพโดยสันติวิธี” (Peace by Peaceful Means) การอธิบายความคิดและปรัชญาสันติภาพของ เกาล์ตุงจะทำให้เกิดความเชื่อมโยงในแนวคิดของ กุสมันและนิยามต่างๆของสันติศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

ประวัติความเป็นมาของการศึกษาปรัชญาสันติภาพในโลกตะวันตก

การศึกษาปรัชญาสันติภาพร่วมสมัยใน โลกตะวันตกนั้นสามารถแบ่งได้เป็นระยะๆ ดังต่อไปนี้

ระยะที่หนึ่ง คือการศึกษาสันติภาพเชิงลบและการศึกษาสันติภาพในแง่มุมของการศึกษา สงครามในบริบททางวิทยาศาสตร์

ระยะนี้การศึกษาเรื่องสันติภาพนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ แต่ประการที่สำคัญที่สุดก็คือ ความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงสภาวะที่ผู้คนต้องเจ็บป่วย ล้มตายเนื่องจากผลของสงคราม ซึ่งการศึกษาสันติภาพในระยะนี้ก็มีความสอดคล้องกับห้วงเวลาที่โลกตะวันตกเพิ่งจะผ่าน สงครามโลกครั้งที่หนึ่งมาหมาดๆ ชาวยุโรปได้รับความทุกข์อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสงครามครั้ง นั้นอย่างมาก ดังนั้นการศึกษาทฤษฎีสันติภาพในยุคนี้จึงเน้นไปที่การศึกษาสงครามและความ เกี่ยวเนื่องของสงครามต่อสภาวะที่ก่อให้เกิดความไม่มีสันติภาพ การศึกษาช่วงนี้มีประเด็นทาง ความคิดที่น่าสนใจอยู่หลายประการ โดยผู้เขียนจะอธิบายพอสังเขปได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพของ (สภาวะ) สงคราม ซึ่งมีการศึกษาถึงสาเหตุของการ ทำสงครามโดยอิงหลักวิทยาศาสตร์ โดยการวิเคราะห์นำมาซึ่งความเห็นที่ว่า สงครามก่อกำเนิดจากการที่ มนุษย์มอง พวกเดียวกันเป็น “เรา” และมองผู้อื่นเป็น “เขา” ดังนั้นสงครามก่อกำเนิดโดยความมุ่งหมายที่จะขจัดความเป็นอื่นออกไปจาก กลุ่มสังคมที่แสดงความเป็น “เรา” – ตามหลักทฤษฎี “Polemology” – (สงคราม ต่อต้านผู้ที่แปลกแยกจากเรา) นักวิชาการที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ก็คือ Kenneth Boulding, Herbert Kelman, และ นักคณิตศาสตร์ที่โด่งดัง Anatol Rapoport ผู้ คิดค้น ทฤษฎีเกมส์ ทฤษฎีโครงข่ายสังคม และอีกหลายทฤษฎี และท่านผู้นี้ได้มี บทบาทที่สำคัญมากในการลดอาวุธนิวเคลียร์ในเวลาต่อมา
2. ความพยายามที่จะอธิบายทฤษฎีสันติภาพตั้งอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจในแบบ ตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับ “ความทันสมัย” (แบบตะวันตก) “แบบอย่าง ตะวันตก” “ชาวผิวขาว” และ “ความเป็นชาย”
3. ความต่างระหว่างสงครามต่อ “เขา” (Polemos) และสงครามภายใน “Stasis” (civil war) – no war is civil (Guzman, 2001: 62 – 63) นักคิดหลายท่านในยุคนี้เห็นว่า ถ้าต้องการสันติภาพ(เรา)ต้องเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับสงคราม (ในสุภชาติไทยมี คำกล่าวที่ว่า “แม่หวังตั้งสงบจงเตรียมรบให้พร้อมพร้อม” ซึ่งน่าจะตั้งอยู่บนพื้นฐาน ความคิดแบบเดียวกัน)
4. ในยุคนี้คำจำกัดความของ “สันติภาพ” ก็คือ สถานะที่ปราศจากสงคราม
5. และในขณะเดียวกันความขัดแย้งถูกมองว่าเป็นเงื่อนไขด้านลบ ซึ่งสามารถแก้ไข ได้ด้วย “วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง” (Conflict resolution)

6. การช่วยเหลือทางมนุษยธรรมก็ถูกจำกัดภายใต้ทัศนคติ ในแบบตะวันตก สมัยใหม่ คนขาว และเพศชาย (ซึ่งเป็นผลสะท้อนความคิดในช่วงที่ชาวตะวันตกเป็นเจ้าของอาณานิคม)

ระยะที่สอง คือ ระยะที่สันติภาพถูกนำมารวมไว้กับการพัฒนา ในยุคนี้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพนั้นดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาในด้านต่างๆ การศึกษาเรื่องสันติภาพ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพก็มีการพัฒนาขึ้นและมีการอธิบายแนวคิดต่างๆที่สลับซับซ้อนมากขึ้น

ในยุคนี้การศึกษาปรัชญาสันติภาพได้รับการยอมรับมากขึ้น มีการจัดตั้งสถาบันที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยสันติภาพ ความรุนแรง ความขัดแย้ง และสันติวิธีขึ้นมากมายในทวีปยุโรป อเมริกา และประเทศญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1959 โจฮัน เกาล์ดุง ได้ก่อตั้งสถาบันวิจัยสันติภาพขึ้น ณ กรุงออสโล ประเทศนอร์เวย์ นักวิชาการท่านนี้ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของสันติวิธีร่วมสมัย และเป็นผู้ที่ให้คำจำกัดความของ สันติภาพเชิงบวก สันติภาพเชิงลบ ความรุนแรงทางโครงสร้างและวัฒนธรรม ฯลฯ ดังนั้นการศึกษาสันติภาพและงานวิจัยในยุคนี้มักจะตั้งอยู่บนฐานความคิดในเรื่องสันติภาพเชิงบวก และการวิเคราะห์ความรุนแรงทางโครงสร้างรวมทั้งการสร้างคุณธรรมและความเท่าเทียมกัน นอกเหนือไปกว่านั้นด้วยแนวคิดที่ว่า การพัฒนา (สังคม) ซึ่งเป็นรากฐานของการตอบสนองความต้องการพื้นฐานนั้นเป็นเครื่องมือที่จะเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ หลายองค์กร (หรือรัฐ) จึงริเริ่มโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต่างๆ

ความรุนแรงทางโครงสร้างถูกนำไปใช้ในการอธิบายความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศโลกที่สาม ซึ่งในทางการเมืองประเทศที่พัฒนาแล้วบางประเทศก็ใช้เงื่อนไขนี้ในการแทรกแซงการเมืองในประเทศอื่นๆภายใต้คำอธิบายของการพัฒนา ซึ่งนักคิดหลายท่านให้คำจำกัดความพฤติกรรมเช่นนี้ว่าเป็นรูปแบบใหม่ของการล่าอาณานิคม และในหลายๆกรณีด้วยข้ออ้างในเรื่องการพัฒนาก็ถูกนำไปใช้ในการหยุดการแพร่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์ (ซึ่งเป็นปณิธานโดยตรงของระบอบทุนนิยมในโลกรใหม่)

อันเนื่องมาจากแรงผลักดันของแนวคิด “การพัฒนานำพาสันติภาพ (สุข)” จึงทำให้เกิดการก่อตัวขึ้นขององค์กรเอกชน (เพื่อการพัฒนา) ที่เราเรียกว่า Non – Government Organization หรือ NGO ที่เรารู้จักกันดี ในองค์กรเอกชนเหล่านี้มีหลายองค์กรที่เป็นองค์กรขนาดใหญ่และทำงานในหลายๆประเทศซึ่งเรามักจะเรียกว่า International Non-Government Organization (INGO)

ระยะที่สาม คือระยะที่ผู้คนเริ่มให้ความสำคัญกับการลดกำลังอาวุธ ให้ความสำคัญกับเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศ และการดูแลผู้อพยพในระยะนี้สันติศึกษาไม่มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดไปจากยุคก่อนหน้ามากนัก กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพและสันติวิธีจะมุ่งเน้นไปที่การร่วมมือกัน (ทางสังคม) ในความพยายามที่จะกดดันให้ประเทศ (รัฐ) ต่างๆทั่วโลกได้ตระหนักถึงภัยอันตราย

ของการแข่งขันกันสะสมอาวุธยุทธโศปกรณ์ และการรณรงค์การลดอาวุธประจำการเพื่อลดความตึงเครียดระหว่างรัฐ ในบรรดาอาวุธที่อยู่ในเป้าหมายการจำกัดจำนวนที่สำคัญก็คืออาวุธนิวเคลียร์

ในยุคนี้ นักสันติวิธียังให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวที่จะสร้างความยอมรับ (ที่เท่าเทียมกัน) ระหว่างเพศหญิงและเพศชาย (เพศที่สามยังไม่ใช่ประเด็นหลัก) มีการเรียกร้องให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเห็นความสำคัญและปฏิบัติต่อผู้หญิงด้วยมาตรฐานเดียวกันกับผู้ชาย

นอกเหนือไปจากนั้นด้วยเหตุการณ์ของสงครามกลางเมืองในหลายพื้นที่ นักสันติวิธีในยุคนี้ก็ได้นำความสำคัญกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้พลัดถิ่นเนื่องมาจากภัยสงคราม นอกเหนือไปจากนั้นในจำนวนผู้อพยพเหล่านี้ก็มีผู้คนจำนวนมากไม่น้อยที่อพยพด้วยเหตุผลการเมืองและเหตุผลทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ซึ่งไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามมาตรฐานการดำรงชีวิตของคนกลุ่มนี้ก็ต่ำกว่าระดับที่ยอมรับได้

ระยะที่จะก้าวไปสู่อนาคต อาจกล่าวได้ว่าระยะนี้ก็คือเวลาตั้งแต่ปัจจุบันนี้เป็นต้นไปสิ่งที่นักสันติศึกษาพยายามที่จะผลักดันให้เกิดขึ้นในสังคมก็คือ วัฒนธรรมและวิธีการที่จะนำไปสู่การสร้างสันติภาพ เราต้องการให้การศึกษาด้านสันติภาพ ขยายขอบเขตให้กว้างขวางขึ้นเพื่อสังคมในวงกว้างจะเข้าใจว่าสันติภาพ (รวมทั้งสันติวิธี ความขัดแย้ง และความรุนแรง) ไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัวหรือเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะเข้าใจ นักสันติศึกษาต้องแสดงให้เห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ สันติวิธี ความขัดแย้ง และความรุนแรงนั้นเป็นเรื่องที่สามารถจะเข้าใจและวิเคราะห์ได้ โดยอาศัยความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์

ระยะปัจจุบัน การพัฒนาของสันติศึกษาได้มีการขยายกรอบการศึกษาไปครอบคลุมแนวความคิดที่หลากหลายมากขึ้นซึ่งในแง่ของสังคมวิทยาแล้วความเชื่อมโยงกันของแต่ละอนุภาคของสังคมล้วนเป็นสิ่งสำคัญควรค่าแก่การศึกษาทั้งสิ้น แนวคิดของสันติศึกษาในยุคนี้เริ่มจากการล่มสลายของกำแพงเบอร์ลิน ซึ่งในทางสัญลักษณ์แล้วเปรียบได้กับการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก ในช่วงของการเปลี่ยนถ่ายทางสังคมครั้งนี้ กุสมันได้เสนอแนวคิดที่ว่าสังคมโลกนั้นมีวิวัฒนาการมาจากวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้ของสงครามและความรุนแรงมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว น่าจะถึงเวลาที่มนุษยชาติร่วมกันสร้างวัฒนธรรมที่จะนำมนุษย์ไปสู่สังคมที่มีความสันติสุข และสังคมสันติสุขก็จะสร้างสันติวัฒนธรรมต่อเนื่องกันไป

วัฒนธรรมสันติและสันติวัฒนธรรมนั้นจะเกิดขึ้นได้จากปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ดังที่จะนำเสนอพอสังเขปดังต่อไปนี้

1. การมีทัศนคติและมาตรฐานร่วมกันในเรื่องของความยุติธรรม ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้ต้องประกอบไปด้วยปัจจัยพื้นฐานที่มีมาในอดีตแต่ต้องเพิ่มขยายให้รวมถึงปัจจัยพื้นฐานที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น เอกสิทธิ์ อัครสิทธิ์ อิสรภาพ เสรีภาพ ฯลฯ

2. ต้องตอบคำถามให้ได้ว่าความจำเป็นพื้นฐานที่กล่าวไปนั้นจะได้รับคำจำกัดความ โดยที่สังคมกำหนดให้เป็นพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานหรือเป็นการสร้างสรรค์ใน แนวคิดที่ใช้ร่วมกันได้
3. ต้องให้ความสำคัญกับความหมายของความยุติธรรม ว่าความยุติธรรมนั้นจะเป็น การปรับเปลี่ยนของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพึง พอใจต่อปัจจัยพื้นฐานนั้นๆ ในกรณีนี้(ความยุติธรรม)ก็จะต้องมีความก้าวหน้าและ เคลื่อนไหวเสมอ หรือถ้ามองความยุติธรรมในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งความยุติธรรม ในรูปแบบนี้ก็จะเป็อุปสงค์ของการหาข้ออ้างของการไม่ยอมรับ (กลุ่มที่ไม่ใช่ พวก) การจำกัดขอบเขต หรือการหาประโยชน์จากผู้อื่น ซึ่งความยุติธรรมประเภท หลังนี้จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการฉวยโอกาสได้
4. กรอบความคิดแนวใหม่อาจจะต้องอยู่นอกกรอบเดิมหรือการเติมเต็มกรอบเดิม อาจจะต้องคิดนอกกรอบ

ปรัชญาสันติภาพและสันติวัฒนธรรมควรจะประกอบไปด้วยแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับ สิ่งเหล่านี้คือ

1. โลกที่ค่านึงความมั่นคงของสังคมมนุษย์โดยรวมซึ่งความมั่นคงของสังคมโลกที่ว่า นี้จะอยู่เหนือความสำคัญของความเป็นชาติ ซึ่งการดำรงอยู่ในลักษณะเช่นนี้ เอม มานูเอล คานท์ได้อธิบายไว้ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความสามารถในการเปิดใจให้รับรู้ และเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายของกันและกันได้ แต่สังคมมนุษย์ไม่ควร ยอมรับการถูกบังคับให้ยอมรับ
2. สิทธิในการเป็นประชากรโลก ซึ่งจะทำให้ผู้ที่มิสิทธินี้จะได้รับการคุ้มครองใน ฐานะผู้ที่ได้รับการต้อนรับมากกว่าการถูกรอนสิทธิในฐานะที่เป็น “ผู้อื่น”
3. สิทธิในการเป็นประชากรโลก อันจะนำมาซึ่งการกระทำต่อกันในสถานะที่เป็น มนุษย์คู่เคียงกัน ซึ่งเอมมานูเอล คานท์ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่ามนุษย์มีศักยภาพ ในการสร้างความรุนแรงเฉกเช่นเดียวกับความสามารถในการสร้างสันติภาพ แต่ เขาเชื่อว่าถ้าเราปรารถนาจะให้ผู้อื่นทำดีกับเรา เราก็ย่อมจะทำดีกับผู้อื่นคู่เคียงกัน
4. สิทธิในการเป็นประชากรโลก ซึ่งจะนำมาซึ่งความชอบธรรมที่จะเป็นในสิ่งที่ แตกต่าง หรืออยู่ในวัฒนธรรมที่ต่างไป
5. สิทธิในการเป็นประชากรโลก มีอำนาจเหนือกว่าความสัมพันธ์ของโลกาภิวัตน์ การครอบครองทรัพย์สินและการแลกเปลี่ยน เพราะกิจกรรมที่เป็นความสัมพันธ์ ภายใต้อุคโลกาภิวัตน์นั้นไม่ได้แปลกแยกสิทธิของมนุษย์แต่ละคนบนพื้น โลก เพราะมนุษย์แต่ละคนก็ยังมีสิทธิ์ต่อผิวโลกในความเท่าเทียมกัน

6. สิทธิในการเป็นประชากรโลก ก็คือสิทธิที่จะได้รับการต้อนรับอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม เนื่องด้วยความเชื่อที่ว่ามนุษย์แต่ละคนนั้นมีสิทธิที่จะอยู่บนโลกใบนี้เท่าๆกันเพราะฉะนั้นไม่ว่ามนุษย์ผู้นั้นจะอยู่ที่ใดก็ตามย่อมจะดำรงไว้ซึ่งสิทธินั้นโดยสมบูรณ์
7. สิทธิในการเป็นประชากรโลก ควรที่จะปกป้องรักษามนุษย์จากความรุนแรง
8. สิทธิในการเป็นประชากรโลก ย่อมจะทำให้มนุษย์ยอมรับในสิทธิของผู้อื่น และพร้อมที่จะเข้าใจสังคมและวิถีการปกครองของผู้คนในสังคมที่แตกต่างจากที่ตนอยู่ ด้วยเหตุที่มนุษย์ไม่สมบูรณ์แบบเราจึงไม่สามารถบอกได้ว่าเราดีกว่าคนอื่นหรือสังคมเรดีกว่าสังคมอื่น
9. สิทธิในการเป็นประชากรโลก ย่อมรักษาไว้ด้วยสิทธิที่จะได้รับและเข้าถึงการพัฒนา และการปกครองโดยประชาชนในรูปแบบของประชาธิปไตยที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด การที่มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างต่อเนื่องจะเป็นเครื่องมือที่จะให้สังคมมนุษย์ได้เริ่มที่จะก้าวเข้าสู่การปกครองที่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงได้

2. เทคนิคการนำเสนอการอบรมขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีสันติภาพ

การอบรมเรื่องทฤษฎีสันติภาพนั้นไม่ใช่การหาข้อยุติของปัญหาความขัดแย้งแต่เป็นขั้นตอนแรกในบริบทของ “สันติศึกษา” ซึ่งจุดประสงค์หลักของสันติศึกษานั้นคือ การหาจุดยืนร่วมกันในความหมายของคำว่า “สันติภาพ” ขั้นตอนการหาจุดยืนเกี่ยวกับลักษณะของสังคมที่มีสันติสุขร่วมกันนั้นจำเป็นอย่างยิ่งเนื่องด้วยเพราะ ผู้คนในสังคมมีความแตกต่างหลากหลาย มีความต้องการ ความเชื่อ จุดมุ่งหมาย ทศนคติ อุดมคติ หน้าที่ความรับผิดชอบและการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ผู้ที่เป็นนักสันติวิธีต้องเข้าใจในลักษณะของผู้คนในสังคมว่าความแตกต่างหลากหลายนี้เป็นไปตามธรรมชาติ แต่ด้วยความแตกต่างและหลากหลายของผู้คนเหล่านี้จะเป็นไปได้หรือไม่ที่คนที่มีความชอบ ความเชื่อ ทัศนคติที่ต่างกันจะสามารถร่วมกันหาคำจำกัดความของสังคมที่มีสันติร่วมกันได้ – “Shared value of peaceful society”

การนำเสนอหรือการทำการอบรมเกี่ยวกับทฤษฎีสันติภาพให้กับกลุ่มผู้สนใจควรจะนำเสนอด้วยหัวข้อที่ไม่สลับซับซ้อนมากนัก และควรจะเน้นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในคำจำกัดความต่างๆ ผู้ทำการอบรมต้องเปิดใจให้กว้างในการยอมรับข้อคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย เพราะถ้าวิทยากรมีทัศนคติที่เปิดกว้างก็เท่ากับเป็นการเริ่มต้นของการสร้างวัฒนธรรมที่สันติให้เกิดขึ้นแล้ว และทัศนคติที่เปิดกว้างนี้จะช่วยให้มีการถกเถียงและพัฒนาความเข้าใจในคำจำกัด

ความต่างๆของทฤษฎีสันติภาพให้ชัดเจนขึ้น โดยความชัดเจนเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากการอธิบายของ
วิทยากรแต่เกิดจากผู้เข้ารับการอบรมมีความสามารถที่จะเห็นภาพของสภาวะที่สังคมมีสันติภาพ
โดยภาพแห่งจินตนาการนี้สามารถเชื่อมโยงกับความเป็นจริงตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นใน
ชีวิตประจำวันของผู้ที่เข้ารับการอบรมและวิทยากรเอง

1. อาจจะเริ่มต้นด้วยทฤษฎีที่สำคัญทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเพื่อเปิดประเด็น เช่น ยกทฤษฎีของ
Johan Galtung ที่ว่าด้วยหลักการ Epistemological basis มาเป็นการเปิดหัวข้อสนทนา
2. ต่อไปก็อธิบายคำจำกัดความสั้นๆของคำๆนั้น เช่น
Epistemology
 - ถ้าไปเปิดพจนานุกรมดูเราจะพบความหมายว่า “ญาณวิทยา”
 - ความหมายตามรากศัพท์คือ **ทฤษฎีของความรู้** การศึกษาว่าทำไมเราถึงรู้ในสิ่งที่เรารู้ และ
เราเรียนรู้ไม่ใช่แค่จากประสบการณ์แต่เป็นการที่เราได้มีพื้นฐานที่จะสามารถเรียนรู้และ
วิเคราะห์จากประสบการณ์ได้
 - หรือการเรียนรู้ค้นหาทฤษฎีจากความจริงที่ปรากฏ
 - ก็คือการเข้าใจทฤษฎีโดยการเข้าใจว่าทำไมเราถึงรู้ในสิ่งที่เรารู้ และเรารู้ในสิ่งที่เรารู้ได้
อย่างไร
3. ต่อจากนั้นวิทยากรต้องสร้างบรรยากาศให้ผู้เข้ารับการอบรมพร้อมที่จะร่วมกันค้นหา
ความหมายของคำต่างๆ และทฤษฎีสันติภาพจากการเรียนรู้และเข้าถึง จากประสบการณ์
ของแต่ละคนเพราะเมื่อใดที่ทั้งผู้เข้ารับการอบรมและผู้อบรมได้เห็นว่าแท้จริงแล้วทฤษฎี
ทั้งหลายนั้นไม่ใช่เรื่องยากอะไรเป็นเพียงแต่การเอาธรรมชาติของสิ่งต่างๆและเหตุการณ์
ต่างๆมาตีความและทำความเข้าใจร่วมกันเท่านั้น
ดังนั้นวิทยากรควรจะคำนึงถึงคำจำกัดความที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันกับทฤษฎีสันติภาพ
เช่นการหาคำจำกัดความของคำสามคำคือ
 - สันติภาพ
 - ความรุนแรง
 - ความขัดแย้ง
4. หลังจากทีผู้เข้ารับการอบรมได้เสนอความคิดเกี่ยวกับคำจำกัดความของ key words ที่เราให้
ไปแล้ว ว่าสันติภาพ ความรุนแรง และความขัดแย้ง คืออะไรในมุมมองของแต่ละคนตาม
ประสบการณ์ที่ผ่านมา (ควรจะนำความคิดเห็นเหล่านั้นขึ้นกระดานโดยพยายามที่จะ
จำแนกเป็นหมวดหมู่โดยอาจจะใช้วิธีทำบัตรคำก็ได้)

5. หลังจากนั้นวิทยากรก็นำความคิดเห็นเหล่านั้น ไปเทียบกับทฤษฎีที่มีอยู่ ถ้าจะใช้คำจำกัดความตาม Galtung ก็ได้เพราะเป็นสากลและอ้างอิงได้
6. การเทียบทฤษฎีและอธิบายควรจะอธิบายที่ละหัวข้อเช่นอธิบายคำว่าสันติภาพก่อน ผู้บรรยายสามารถลงประเด็นเฉพาะคำว่าสันติภาพซึ่งจะทำให้ประเด็นถูกจำกัดอยู่ในวงแคบและผู้บรรยายจะควบคุมประเด็นได้ดีกว่า
7. ถ้าวิทยากรเลือกที่จะอธิบายความหมายของสันติภาพก่อนก็ให้อธิบายคำจำกัดความทฤษฎีสันติภาพดังต่อไปนี้

Johan Galtung ได้ให้คำจำกัดความของสันติภาพไว้สองข้อคือ

- สันติภาพคือ สภาพการณ์ ที่ปราศจากหรือลดต่ำลงของความรุนแรงในทุก รูปแบบ (violence oriented)
- สันติภาพคือการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสร้างสรรค์ และไม่ใช้ความรุนแรง (conflict oriented)

จากนั้นก็ให้จัดกลุ่มของความเห็น (บัตรคำ) ที่เกี่ยวกับเรื่องสันติภาพให้อยู่ในหมวดหมู่ของข้อมูลทั้งสองข้อถ้ามีความหมายใดที่ค่อนข้างจะแปลกแยกให้แยกเอาไว้ก่อนจากนั้นก็ให้อธิบายเพิ่มเติมดังนี้

Galtung ยังอธิบายต่อไปอีกว่า

- การทำงานเพื่อสันติภาพนั้นคือ การทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการลดความรุนแรงโดยสันติวิธี
- การศึกษาสันติภาพนั้นคือ การศึกษาเงื่อนไขต่างๆในการทำงานด้านสันติภาพ

เมื่อเสร็จสิ้นการอธิบายผู้บรรยายควรสรุปสั้นๆให้ผู้เข้ารับการอบรมฟัง เพื่อเน้นให้เห็นว่าทฤษฎีสันติภาพนั้นแท้จริงแล้วก็เป็น การสังเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆไปที่เราทุกคนได้ประสบพบเจออยู่ทุกวันและนำมาเรียบเรียงจัดให้เป็นหมวดหมู่เท่านั้น

8. จากนั้นวิทยากรต้องเริ่มอธิบายถึงคำจำกัดความของความรุนแรงเพราะความรุนแรงมีผลโดยตรงกับสันติสภาพของสังคมที่มีสันติสุข
9. โดยต้องอธิบายความรุนแรงสามประเภทหลักคือ

- **ความรุนแรงทางตรง (direct violence)**

คือ การทำให้สุขภาพของมนุษย์สะดุดหยุดลงโดยยังไม่ถึงเวลาอันควร เช่นการประหารชีวิตกัน การทำร้ายร่างกาย ทั้งในระดับบุคคล หรือกลุ่มคน การประทุษร้าย

แก่ร่างกายและทรัพย์สินอันก่อให้เกิดความชะงักงันของศักยภาพและการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์

(ดูข้อคิดและความเห็นบนกระดาน และจัดกลุ่ม) คำถาม ถามว่าการไม่ให้มีอากาศ ไม่ให้มีน้ำ ไม่ให้อาหาร การไม่ให้เคลื่อนไหวเป็นความรุนแรงหรือไม่???

- **ความรุนแรงทางโครงสร้าง (structural violence)**

คือ อะไรก็ตามที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างศักยภาพของมนุษย์กับสิ่งที่มนุษย์เป็นอยู่จริง เช่นในอดีตในหลายๆสังคม บอกว่าผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเรียนหนังสือให้ผู้ชายเท่านั้นได้เล่าเรียน ถามว่าผู้หญิงมีศักยภาพที่จะเรียนหนังสือได้หรือไม่ครับ แต่สถานะที่เป็นอยู่คือกรอบของสังคมนั้นบอกผู้หญิงไม่ต้องเรียน ให้เฉพาะผู้ชายเรียน อันนี้คือสิ่งที่ทำให้เกิดช่องว่าง เพราะฉะนั้น ความรุนแรงทางโครงสร้างคือสังคมปล่อยให้มีความอดอยากยากจนของสมาชิกของสังคม สังคมปล่อยให้คนป่วยต้องตายโดยไม่ได้รับการรักษาทั้งๆที่มียาที่จะรักษาได้ ผู้คนในสังคมมีความเหลื่อมล้ำในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง และเศรษฐกิจ มีการเอารัดเอาเปรียบ มีความไม่สมดุลทางธรรมชาติอันก่อให้เกิดการสร้างมลพิษ ฯลฯ

(ดูบนกระดานแล้วพยายามเชื่อมโยง ถ้ามีก็นำมารวมกลุ่ม ถ้าไม่มีต้องชี้ให้เห็นว่าเรากำลังหลงลืมความรุนแรงในรูปแบบนี้)

- **ความรุนแรงทางวัฒนธรรม (cultural violence)**

คือความเหลื่อมล้ำและถูกปิดกั้นทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ภาษาที่ดูถูกผู้อื่นที่มีความแตกต่าง การที่ใช้วัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่งครอบงำความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้อื่น ยกตัวอย่างเช่นการเลี้ยงสุนัขในชุมชนที่มีคนที่นับถือศาสนาอิสลามก่อให้เกิดความอึดอัดใจของสมาชิกในชุมชนได้

(ดูบนกระดานแล้วพยายามเชื่อมโยง ถ้ามีก็นำมารวมกลุ่ม ถ้าไม่มีต้องชี้ให้เห็นว่าเรากำลังหลงลืมความรุนแรงในรูปแบบนี้)

10. ณ. จุดนี้วิทยากรควรจะสรุปและเชื่อมโยงให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เห็นภาพที่เชื่อมโยงกันเช่น

สันติภาพคือ → การปราศจากหรือลดต่ำลงของความรุนแรงในทุกรูปแบบ → อธิบายรูปแบบของความรุนแรงอีกครั้ง → ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่าง ปกติสุข และสันติสุข

ในขั้นตอนนี้วิทยากรควรอธิบายเกี่ยวกับสันติภาพเชิงลบและสันติภาพเชิงบวก (positive peace, and negative peace) คร่าวๆ ดังนี้

- สันติภาพเชิงลบ คือสถานะที่ปราศจากความรุนแรงทางตรง ไม่มีการทำร้ายกัน สังคมมีความสงบ ซึ่งเราสามารถเรียกได้ว่าสังคมมีความเป็น ปกติสุข
- สันติภาพเชิงบวก คือสถานะที่สังคมมีความสงบสุข ปราศจากความรุนแรง ผู้คนมีสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียม ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้รับความเคารพ ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ มีความยุติธรรม มีความสมดุลทางธรรมชาติ ซึ่งเราเรียกสถานะเช่นนี้ว่าสันติสุข

ปกติสุขคือผู้คนอยู่ได้ไม่มีสงคราม ไม่มีการปองร้ายกัน พอจะทำมาหากินได้ พอจะดำรงชีวิตได้ แต่อาจจะขาดความเท่าเทียม ขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม ยังมีการเอารัดเอาเปรียบ ยังมีการดูถูกดูแคลนกัน ฯลฯ

สันติสุขคือความสุขและสงบของสังคมที่คนในสังคมอยู่ได้โดยปราศจากความรุนแรงทุกประเภท ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ถูกทำลายจนเกินขีดของความพอดี

11. หลังจากที่วิทยากรได้อธิบายเรื่องสันติภาพและความรุนแรงไปแล้วก็จำเป็นที่จะต้องอธิบายถึงคำจำกัดความของความขัดแย้งด้วย ประเด็นที่น่าสนใจและจำเป็นต้องชี้ให้เห็นก็คือ ความขัดแย้งและความรุนแรงไม่จำเป็นต้องมีลักษณะที่มีความสัมพันธ์โดยตรงซึ่งกันและกันกล่าวคือ ความขัดแย้งไม่ได้นำไปสู่ความรุนแรงเสมอไป และความขัดแย้งไม่ได้มีแต่คุณสมบัติด้านลบเท่านั้น นอกเหนือไปกว่านั้นต้องอธิบายได้ว่าความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสังคมที่สันติสุข

วิทยากรต้องสามารถตอบคำถามได้ว่าความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้จากภายในตัวคนเดียว หรือเกิดขึ้นระหว่างคนหลายคนก็ได้โดยใช้วิธีการถามความคิดเห็นจากผู้เข้ารับการอบรมก่อนแล้วจึงอธิบายโดยทฤษฎีในลักษณะเดียวกันกับการอธิบายคำจำกัดความของสันติภาพและความรุนแรง โดยสามารถจะอธิบายได้ดังนี้

ปฐมบทของการก่อเกิดความขัดแย้ง (elementary conflict formations)

- ในกรณีของข้อพิพาท (dispute) → คนสองคน (กลุ่มคนสองกลุ่ม) ต้องการในสิ่งเดียวกันและสิ่งๆนี้นั้นมีอยู่อย่างจำกัดหรือมีข้อจำกัด
- ในกรณีของความขัดแย้งในตนเอง (dilemma) → บุคคลคนหนึ่ง (คนกลุ่มหนึ่ง) มีเป้าประสงค์ในสิ่งสองสิ่งหรือมากกว่าที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในเวลาเดียวกัน และเกิดความลังเลสับสน

12. วิทยากรควรอธิบายคร่าวๆเกี่ยวกับพัฒนาการของความขัดแย้งเนื่องจากพัฒนาการของความขัดแย้งเหล่านี้อาจจะนำไปสู่ความรุนแรงประเภทใดประเภทหนึ่งได้

13. พัฒนาการของความขัดแย้ง

- ความขัดแย้งแฝง (latent conflicts)

ระยะนี้เป็นข้อพิพาทที่มีลักษณะของความมีนดิ่งที่ซ่อนตัวอยู่ ยังไม่พัฒนาเต็มที่และยังไม่มี การขยายตัวจนเกิดการแบ่งขั้วกันของผู้ที่ขัดแย้ง บ่อยครั้งที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือหลายฝ่าย อาจจะยังไม่ตระหนักว่ามีความขัดแย้งหรือตระหนักถึงความขัดแย้งที่อาจจะมีโอกาส เกิดขึ้น

- ความขัดแย้งที่กำลังก่อตัว (emerging conflicts)

มีความขัดแย้งเกิดขึ้นที่ฝ่ายต่างๆ สามารถระบุดออกมาได้ เขารับรู้ว่ามีข้อพิพาทเกิดขึ้น ประเด็นต่างๆจะชัดเจน แต่ยังไม่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือกระบวนการแก้ปัญหาที่น่าจะ ดำเนินไปได้เกิดขึ้น

- ความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาแล้ว (manifest conflicts)

เป็นระยะที่ความขัดแย้งพัฒนาไปเป็นข้อพิพาทซึ่งฝ่ายต่างๆได้มีบทบาทอย่างเอาเป็นเอา ตายในเรื่องที่ดำเนินอยู่ อาจจะเริ่มมีการเจรจาไกล่เกลี่ยแล้ว หรืออาจจะถึงทางตันแล้ว

14. จากนั้นวิทยากรต้องอธิบายปูพื้นฐานเกี่ยวกับความขัดแย้งโดยอธิบายถึงประเด็นหลัก ของความขัดแย้ง โดยให้จัดกลุ่มของข้อคิดเห็นตามหัวข้อแล้วจึงอธิบายโดยให้จัดกลุ่ม (บัตรคำ) ตามประเภทของความขัดแย้งแล้วจึงอธิบายเพิ่มเติม

15. ประเภทของความขัดแย้ง

- ความขัดแย้งด้านข้อมูล (data conflict)

เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้งที่เกิดจากข้อมูลน้อยไป แปรข้อมูลที่ผิดพลาด การ วิเคราะห์ข้อมูลในต่างมุม พื้นฐานการเรียนรู้และรับรู้ข้อมูล

- ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (interest conflict)

ความยุติธรรมในการกระจายทรัพยากร ความยุติธรรมในสังคม

- ความขัดแย้งทางโครงสร้าง (structural conflict)

เรื่องของอำนาจ แข่งชิงอำนาจ การใช้อำนาจ กระจายอำนาจ และปัญหาโครงสร้างต่างๆที่ เกี่ยวกับกฎ ระเบียบและข้อบังคับต่างๆ

- ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (relationship conflict)
ปัญหาด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรม อารมณ์ ความเข้าใจ การสื่อสารที่บกพร่อง
- ความขัดแย้งด้านค่านิยม (value conflict)
เป็นปัญหาในระบบความเชื่อ ความแตกต่างในค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี
ประวัติศาสตร์ การเลี้ยงดูหรือสภาพแวดล้อมที่เติบโตขึ้นมา

เอกสารอ้างอิง

- MARTÍNEZ GUZMÁN, V. (2001): *Filosofía para hacer las paces*, Barcelona, Icaria editorial.
- (2005a): *Podemos Hacer Las Paces: Reflexiones Éticas Tras El 11-S Y El 11-M*, Bilbao, Editorial Desclée de Brouwer.
- (2005b): “Filosofía e Investigación para la Paz”, *Tiempo de Paz No.78 Otoño 2005*, 77-90.
- GALTUNG, J. (1996): *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*, Oslo, International Peace Research Institute.
- Kant, I. (2003): *Perpetual Peace*, Reprinted version, [Original collection 1724 – 1804], Indianapolis, Heckett Publishing
- Pindavanija, E. (2007): “Philosophical Reconstruction of Peace Concepts”, *Doctorate Dissertation on Thai Social Transformation under the Influence of Capitalism*, Castellon de la Plana, Universitat Jaume I.
- Wathanasup, W. (2003): *Conflict: Principle and Resolution Techniques*, Prapoklao Institute, Bangkok, Chulalongkorn Publishing.